

Oppgjør med fornorskningsspolitikk og urett

Vedtatt av SVs landsstyre 2. juni 2024

Sannhets- og forsoningskommisjonen leverte i 2023 sin rapport *Sannhet og forsoning - grunnlag for et oppgjør med fornorskningsspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner* til Stortinget. Kommisjonens mandat var tredelt:

- 1) historisk kartlegging av fornorskningsspolitikk og urett,
- 2) undersøkelse av fornorskningens ettervirkninger, og
- 3) foreslå tiltak for forsoning.

Rapporten gir ikke et fullstendig, dekkende bilde av hele fornorskningshistorien, men bildet kommisjonen har tegnet er likevel krystallklart: vår felles historie er preget av urett. Mange lever i dag med sår etter fornorskningen - som personlige opplevelser eller som nedarvede traumer. Hets og diskriminering, arealkonflikter og mangel på språk- og kulturtilpassete tjenester er eksempler på at vi lever med ettervirkningene av fornorskningsspolitikken også i dag.

Det siste avsnittet i kommisjonens rapport lyder som følger: "Kommisjonen har foreslått tiltak for videre forsoning, men verken kommisjonen, Stortinget eller regjeringen kan vedta en tilstand av forsoning. Det er en samfunnsprosess som vil ta tid, og som må involvere et bredt spekter av samfunnsområder og aktører. Viljen til forsoning må vises i handling. Her har de som sitter i maktposisjoner, et særlig ansvar, og det venter store utfordringer."^[1] SV er rede til å ta sin del av dette ansvaret og vil gjøre dette i alle situasjoner hvor SV har makt eller forhandler om makt, slik som for eksempel budsjettforhandlinger.

Mangel på tillit er et gjennomgående tema i kommisjonens rapport. I kjølvannet av Fosensaken har unge samers manglende tillit til norske myndigheter fått søkelys. Mangel på tillit finnes hos mange som har direkte erfaring med statlige overgrep, erfaring med mangel på språk- og kulturkompetanse hos offentlige tjenester og erfaring med at velferdsstaten og storsamfunnet har sviktet. SV mener at alle som er skyld i urett må anerkjenne dette og be om unnskyldning. Det er likevel ikke nok å be om unnskyldning. Nasjonale myndigheter, offentlige instanser og andre som er skyld i urett må vise at de har lært ved å forandre sin fremferd og bøte på skade som er gjort.

Fornorskningsspolitikken var altomfattende og langvarig, og det må også politikken for å reparere skadene etter fornorskningen være. Stortinget må sikre at det iverksettes et bredt spekter med tiltak og systematisk oppfølging av disse tiltakene. Ulike samfunnsaktører må bidra til en helhetlig innsats, men nasjonale myndigheter har et overordnet ansvar.

Kommisjonen foreslår tiltak fordelt på fem pilarer:

- 1) Kunnskap og formidling - tiltak for å øke befolkningens kunnskap om fornorskningshistorien og kunnskap om samer, kvener/norskfinner og skogfinner
- 2) Språk - satsing på samisk og kvensk språkopplæring og synliggjøringen av språkene
- 3) Kultur - satsing på samisk, kvensk/norskfinsk og skogfinsk kultur
- 4) Forebygging av konflikter - tiltak for å oppfylle rettigheter, sikre medvirkning og motvirke diskriminering, med mål om å forebygge konflikt særlig innen bruk av naturressursene.

5) Implementering av regelverk - tiltak for å sikre at lovfestede rettigheter oppfylles i praksis og politiske vedtak gjennomføres. Kommisjonen peker på manglende gjennomføring av tidligere vedtatt politikk som en stor utfordring, særlig overfor samer.

Sametinget behandlet rapporten gjennom åtte ulike plenumssaker. Alle åtte plenumsvedtakene inneholder konkrete forventninger til norske myndigheter. Også kvenske/norskfinske og skogfinske organisasjoner har behandlet rapporten. Den tydeligste forventningen er at forsoning ikke kan skje på samme måte som fornorskningen: over hodene på urfolk og nasjonale minoriteter. Heller ikke Stortingets oppfølging av rapporten kan gjøres gjennom en enkelt behandling eller et enkelt vedtak. Det må iverksettes et bredt spekter av tiltak, og oppfølgingen må skje over år. Ulike samfunnsaktører må bidra til en helhetlig innsats, men nasjonale myndigheter har et overordnet ansvar.

Med bakgrunn i dette mener SV at:

- nasjonale myndigheter, offentlige instanser og andre som er skyld i urett må anerkjenne dette og ber om unnskyldning til de som er utsatt for uretten.
- all pågående urett må avsluttes, og både nasjonale, regionale og kommunale myndigheter må vise sin vilje til forsoning gjennom å respektere, beskytte og oppfylle urfolks og nasjonale minoriteters rettigheter.
- vedtak fra Sametinget, kvenske organisasjoner og skogfinske organisasjoner må legges vekt på i Stortingets behandling av rapporten.
- et virkelig oppgjør med fornorskning og urett må innebære styrking av Sametinget, som samenes folkevalgte organ og uttrykk for samers rett til selvbestemmelse. Sametingets politiske og administrative kapasitet må styrkes, og kvenske og skogfinske organisasjoner må få økte bevilgninger.
- Stortinget må sikre en systematisk, helhetlig og langsiktig oppfølging av rapporten. Det bør blant annet vurderes å opprette et frittstående, eksternt organ direkte under Stortinget som et virkemiddel for å kontrollere Regjeringens og forvaltningens oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.
- Stortinget må legge føringer for bred deltakelse i oppfølgingen av rapporten og stille klare forventninger om at både offentlige institusjoner og sivilsamfunnet følger opp rapporten ved å anerkjenne uretten som er begått og iverksette reparerende tiltak.
- Regjeringen må følge opp Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport med en årlig stortingsmelding slik at Stortinget jevnlig følger opp forsoningsprosessen og styrker den.
- kommuner og fylkeskommuner må sette i gang lokale prosesser for å følge opp rapporten, og Stortinget må sørge for at kommuner og fylkeskommuner har nødvendige ressurser til rådighet for å iverksette tiltak og til å følge opp sine forpliktelser.
- det må legges fram en plan for å styrke samiske, kvenske og skogfinske institusjoner slik at disse er rustet til å oppfylle sine oppgaver, samt følge opp anbefalingene fra kommisjonens rapport.
- det trengs en overordnet strategi for å oppnå språklig likestilling innen flere sektorområder, en nasjonal satsing på gjennomgående språkopplæring fra barnehage til voksenopplæring og en målrettet satsing på synliggjøring av kvensk og samisk språk i offentligheten, slik som kommisjonen har foreslått. Forslagene i NOU 2016: 18 Hjertespråket må følges opp. Kvensk er et av Europas mest truede språk, og trenger en stor innsats for bevaring og videreutvikling. Det må utvikles en målrettet plan for

videreføring av kvensk språk, som inkluderer en plan for hvordan det på sikt kan løftes til del III i Minoritetsspråkpakten

- forslagene fra NOU 2007: 13 Den nye sameretten og NOU 2008: 5 Retten til fiske i havet utenfor Finnmark følges opp slik som kommisjonen har anbefalt. Samerettsutvalget II sine viktigste anbefalinger var forslag til lovgivning om kartlegging og anerkjennelse av rettigheter til grunn og naturressurser utenfor Finnmark, en ny forvaltningsordning for disse områdene og en lovregulering av konsultasjonsretten. 17 år etter så er lovfesting av konsultasjonsretten det eneste punktet som så langt er konkret fulgt opp av norske myndigheter.
- dagens praksis med forhåndstiltredelse hjemlet i oreigningsloven (ekspropriasjonsloven) må avvikles. Som kommisjonen har påpekt er denne praksisen problematisk. Det gjorde det blant annet mulig at vindturbinene på Fosen kunne bygges før saken var rettslig avklart.
- Stortinget må gjennomføre en utredning om Stortingets plikt til å konsultere samiske interesser, slik som Sametinget har foreslått.
- samiske interesser som berøres i arealsaker og har rett til å bli konsultert må sikres tilstrekkelige ressurser og kapasitet i disse prosessene, slik Sametinget har foreslått. For å kunne gjennomføre gode konfliktforbyggende prosesser er det helt nødvendig å gi mest mulig like rammer og ressurser for partene, men i dag er makt og kompetanse ujevnt fordelt.
- det er behov for en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon og betydning for samisk kultur slik som kommisjonen har foreslått.
- Stortinget, som et ledd i sin kontroll med forvaltningen, må sette i gang en gjennomgang av manglende implementering av regelverk, slik kommisjonen har anbefalt. SV støtter Sametinget i deres vurdering av at en slik gjennomgang også bør granske årsakene til at myndighetene ikke har implementert lover, lovfestede rettigheter, vedtak og tiltak som er ment å ivareta den samiske befolkningen og kvener/norskfinner og skogfinner. Gjennomgangen må utrede hvilke strukturelle endringer som er nødvendige for at regelverket skal implementeres og for å forhindre implementeringsgap i fremtiden. Gjennomgangen må også inkludere vedtak der fylker og kommuner har ansvar for implementering.
- FNs erklæring om urfolksrettigheter og dens prinsipper implementeres i norsk lov, slik Sametinget har foreslått. FNs urfolkserklæring UNDRIP er en politisk bindende erklæring som i stor utstrekning gir uttrykk for folkerettslig sedvanerett. Dette innebærer også rettslige forpliktelser, noe som flere andre land slik som Canada og Aoteroa/New Zealand innarbeider i lovgivningen.
- en sannhets- og forsoningsprosess i Norge kan ikke skje uten å se til de svenske og finske prosessene. Derfor må Stortinget sørge for en felles nordisk oppfølgingsprosess i tett samarbeid med Sametingene i alle tre land. Det må dessuten legges til rette for at også kvener, norskfinner og skogfinner ivaretas fra start i denne sammenheng. Tiltak innen flere områder bør samordnes og grenseoverskridende samarbeid må igangsettes, for eksempel innen språk.
- Fosen-saken må underlegges en uavhengig granskning, og funnene av en slik granskning må følges opp.
- navneloven må endres, slik at det blir lettere å ta tilbake tapte familienavn.

[1] Sannhets- og forsoningskomisjonens rapport (2023), s. 658